

José Luís Peixoto

MESTECE GALVEIAS

prevedla
Blažka Müller

*Galveias in vsi planeti so obstajali
hkrati, vendar so ohranjali svoje
bistvene razlike, niso se mešali med
seboj: Galveias je bil Galveias, ostalo
vesolje pa je bilo ostalo vesolje.*

*Hej, a slišiš, čigav sin pa si? Sem sin
Peixota z žage in Alzire Pulginhas.*

*Toda tisti dan, ko je Lot šel iz Sódome,
sta z neba padala ogenj in žveplo,
zaradi česar so vsi pomrli.*

Luka, 17:29

Januar, 1984

MED VSEMI MOŽNIMI KRAJI se je zgodilo prav tam. Večerilo se je prezgodaj in brez lune, le ledene zvezde so trgale neprosojno nebo, ga prebadale iz notranjosti. Galveias je počasi tonil v sen, misli so izpuhtevale. Tema je bila zelo hladna. Vzdolž opustelih ulic so ulične svetilke risale stožce rumenkaste svetlobe, motne svetlobe, komaj zaznavne. Minute so minevale in skoraj bi nastala tišina, pa psi tega niso dopustili. Zdaj je lajal ta, zdaj oni, od enega konca mesteca do drugega. Mladi psi, sami na dvoriščih, so lajali kriče, lajanje pa se je sprevrčalo v tulež; mešanci, ki so ginevali od garij, sloneč na zunanji strani zidov, so dvigovali glave, le da bi se potožili v noč, polni gneva in šibki od življenja. Če bi kdo prisluhnil tistim pogovorom, nemara medtem ko je že na pol v snu ležal med flanelastimi rjuhami, bi morda lahko razpoznal glas večjih psov in tistih manjših neukrotljivih ščenet, nervoznih, predirnih, ob teh pa globoke, grlene glasove živali, težkih kakor voli. In pes tam daleč, ki laja brez hitrice, zvok njegovih nagovorov maliči razdalja, nevidna erozija; in pes tu blizu, preblizu, njegov bes zveri skorajda prebudi nemir v prsih; nato pa pes na drugem koncu mesteca in drug na drugem in še eden na še enem, neskončni psi, kot da bi risali zemljevid Galveiasa in hkrati zagotavljali nadaljevanje življenja

in tako na ta način ponujali varnost, ki jo potrebuje človek, ki želi zaspati.

Tam z višine, z vrha kapele São Saturnina, se je zdel Galveias kot žerjavica na ognjišču, ki ugaša, prekrita s pepelom in spokojna. In kot iz teh žerjavic na ognjiščih so se tudi iz nekaj dimnikov še vedno vile zelo pokončne nitke dima; ljudje, še vedno budni, ki so v usihajoči ogenj drezali s pogovori ali občutki zaskrbljenega nemira. Toda hiše, noč in januar, so se trdno tiščali k tlom, se zraščale z njimi. Obdan s črnimi polji, s svetom, se je Galveias oprijemal zemlje.

V vesolju, v samoti tisočih kilometrov, kjer se je zdelo, da venomer vlada noč, se je z nepredstavljivo hitrostjo premikala stvar brez imena. Njena smer je bila ravna. Planeti, zvezde, kometi so bili videti, kot da bi opazovali nezmotljivo odločitev, s katero je drvela naprej. Bili so nem svèt nebesnih teles, ki so sodila z očmi in tišino. Morda pa so takšen vtis ponujali zato, ker je stvar brez imena prečkala vesoljna prostranstva s tolikšno neskončno hitrostjo, s takšno brezbriznostjo in lahkotnostjo, da so se zvezde v primerjavi z njo zdele negibne in toge, kot da bi pripadale jasni in spokojni sliki. Tako je to isto vesolje, ki je stvar pogrnalo v tek, ki jo je naphalo z močjo in usmerilo v dalj, le osuplo pričevalo njeni poti. Obstajala je točka, od koder se je stvar odgnala, a vsaka nova sekunda je še za kanček bolj zameglila spomin na tisti kraj. Ta sosledica trenutkov je sestavljala naravni čas, v katerem ni pojasnjevanj. Preteklost da, prihodnost da, medtem pa so tisto sedanost, ki je tvorila stvarnost, sestavljala le kristalno čista stremljenja. In niti sila, ki

jo je tvorila stvar brez imena in si z njo utirala pot, ni mogla premagati spokojnosti te poti, bila je tako oddaljena od vsega pa hkrati del vesoljnega reda, preprostega kot dih.

Tedaj so psi obmolknili, kot da bi prejeli nekakšno tajno opozorilo, obmolknili so za trenutek, ki mu ni bilo videti konca. Dim iz dimnikov je negibno obstal, če pa je vendarle še segal proti nebu, je pri tem brez trzanja sledil pokončni črti. Celo veter, ki se je kratkočasil le s šumom ob božanju stvari, je potihnil, vsaj na videz. Ta tišina je bila tako vseobsegajoča, da je za hip zaustavila delovanje sveta. Galveias in vesolje sta si delila isto nepremičnost, kot da bi se času kolcnilo.

In celo tisti, ki so bili sami v svojih domovih, že zleknjeni v snu ali še vedno predani zadnjim opravilom dneva: pospravljanju emajliranega lončka v kredenco, iztegovanju prsta, da bi se ugasnilo televizijo, sezuvanju škornjev. Vsi so obstali v svojem trenutnem položaju in vsi so otrpnili v dejanju, ki jih je zaposlovalo. Celo tisto noč nevidna luna, kjerkoli je že bila. Celo cerkveno dvorišče, tam zgoraj, s pogledom na Devezo, nepremično kot cesta proti Avisu. In polja okoli nje, drevesaste temine, ki segajo, kot je znano, vse do vasi Santa Margarida, prav tako nepremična. Celo glavni trg. Vse do vrta São Pedro in ceste proti Pontelju de Sor, ravne ceste s tablo z napisom kraja. Do ulice São João. Do griča Torre in do jezua Fonte da Moura, do Valeja das Mós in posestva Cabeça do Coelho.

Galveias in vsi planeti so obstajali hkrati, vendar so ohranjali svoje bistvene razlike, niso se mešali med

seboj: Galveias je bil Galveias, ostalo vesolje pa je bilo ostalo vesolje.

In čas se je premaknil. Vse zelo iznenada. Stvar brez imena je drvela z isto nezmerno hitrostjo, kot prej, kot krik. Ko pa je vstopila v Zemljino atmosfero, že ni več imela na razpolago celotnega planeta, imela je le tisto določeno točko.

*

Celo minuto je Galveias pretresal niz neprekinjenih eksplozij, brez najmanjšega premora, brez kakršnegakoli predaha. Prav mogoče pa je bilo tudi, da je šlo za eno samo dolgo eksplozijo, ki je trajala celo minuto. V obeh primerih, eksplozij ali eksplozije, je bilo, kot da bi človeku v prsi zabadali sulico, kot groza, razpotegnjena skozi minuto, sekundo za sekundo za sekundo. Bilo je, kot da bi se zemlja razpolovila, kot da bi se na koščke trgal ves planet: kot da bi se razklala skala v velikosti tega planeta, trda in črna, bazalt. Nemara pa je bilo le nebo, narejeno iz te iste skale, tisto, ki se je razklalo na dva ogromna, a brezmočno ločena dela. Nemara pa je to nebo, venomer samoumevno, od nekdanj čakalo ta trenutek. Nemara pa je ta eksplozija iz onstranstva prinašala odgovore na vprašanja, na katera doslej nihče ni znal zares odgovoriti.

Veliko okno kavarne Chica Francisca se je razletelo v metež koščkov, bolj drobnih od nohtov. Steklo je bilo debelo, vzdržalo je skozi mnoga leta. Baretko, eden izmed mož, ki so bili tam, je povedal, da je videl, kako se je sredi okna naredila nekakšna krogla,

podobna nogometni žogi, povedal je, da se je šele nato razpršila v vse smeri. Moč takšnega udara bi se dalo izračunati, pa pravzaprav ni bilo nikakršnega zagotovila, da se je tako sploh zgodilo. Okno je bilo prozorno in mnogi so podvomili, da bi kdo ob tisti nočni uri v njem mogel razpoznati kakršnokoli jasno obliko. Poleg tega je bil Baretko prijatelj belega pa rdečega, pravzaprav pijače kakršnekoli barve, in tako se je marsikomu zgodba o okenski šipi v obliki žoge zdela privlečena za lase. Baretko se je močno užalil vsakokrat, ko je kdo podvomil v njegovo pripoved, in je kot dokaz kazal globoko, svežo rano, ki jo je razpiral s konicami prstov. Rano naj bi mu zadal drobec stekla, ki mu je priletel v podlaket. Pravi čas mu je uspelo umakniti glavo le zato, ker je gledal natanko proti oknu, ko ga je razneslo. Kakor je pravil, naj bi mu črepinja frčala naravnost v oči.

Zdelo se je, da João Paulo nadvse rad pripoveduje o železnih vratih. Obdajali so ga motorji in deli motorjev, oči so mu žarele. Kadarkoli je bilo treba, si je z zamaščeno krpo brž obrisal roke in hitel pripovedovati, da je, ko se je vse začelo, brkljal po motorju Zlohottnega. Prikimaval je, da se je zdelo, da je konec sveta, a hkrati zagotavljal, da ni občutil niti trohice strahu. Pomislil pa da je, da ga iščejo neki tipi iz Ervideire. Bojda so jih zmotile njegove plesne sposobnosti, ki jih je pokazal na nekem plesnem večeru v Longomelu ali v Tramagi, ni se več dobro spominjal, kje. Pomislil je, da so kakšni trije ali štirje barabini sklenili malce pobrcati v vrata delavnice. Da so naposled le prišli izpolnit grožnje. Nataknil si je čelado, pograbil enega

največjih francoskih ključev in krenil proti vratom. Brž ko jih je odprl, so ga vrata udarila po zobeh in napol mrtvega ga je odneslo nazaj, da je s hrbtom treščil na betonska tla. V tistem trenutku pripovedi se je na ves glas zasmejal. Na vso moč se je krohotal, z njim pa so se smejali vsi, ki so ga poslušali. Z očmi, razprtimi od čudenja, so se smejali, smejali so se iz vljudnosti. Le njegovo krohotanje je bilo iskreno.

To so bili pogovori, ki so se odvijali nekaj dni po dogodku, lahkotnejši so bili. V tistem trenutku pa, v tisti minuti, so lahko ljudje le medleli od strahu. Med apokalipso nikomur ni bilo do šale.

Ko je Neustrašni na glavnem trgu poslušal pripovedi mož, si je sicer lahko predstavljal grozote tistega dne, pa je vseeno le skomigoval z rameni in se molče čudil. Tudi njegova žena je, ko je poslušala te iste zgodbe, ki pa so ji jih pripovedovale sosede, le na široko odpirala oči, si z mezincem brskala po ušesu in prav tako molčala. V trenutku, ko se je dogajalo vse tisto, sta bila gola, v postelji, in mislila na druge stvari. Ne da bi se tega zavedala, sta bila uglasena z nekakšnim ritmom, višjim, kot so bile stene okoli njiju. Uglasila sta se, brž ko sta začela, še v neredni kadenci, še bolj pa kasneje, ko sta nadaljevala z mehansko hitrostjo kot vlak, in še potem, ko sta se s hitrimi udarci napotila proti koncu, dve v pasu preščipnjeni telesi, ki ploskata kot vbočene dlani, tap, tap, tap, bližajoč se tisti točki v času. V popolni sočasnosti sta Neustrašni in njegova žena prejela val užitka in milosti, ki ju je preplaval za celo minuto in ki je sovpadel, sekundo za sekundo, z eksplozijo, ki je pretresala Galveias. Zato

sta bila oba, ko se je Neustrašni zvalil s svoje žene, za razliko od vseh drugih od globokega zadovoljstva v devetih nebesih.

Mnogi so mislili, da se je zgodil konec sveta, zlasti oče Daniel, ki se je zbudil še vedno omotičen od pijančevanja, z obrazom, pritisnjenim ob kuhinjsko mizo, in z licem, prebodenim od drobtin suhega kruha.

Kot troblja smrti je eksplozija povsem preglasila krike. Večina prebivalcev Galveiasa ni še izkusila tako strašanskega hrupa, še vedela ni, da je kaj takega sploh mogoče. Nekateri so to minuto nagonsko kričali. Povsem brezglavo so čutili, da bodo, če bodo poslušali svoj glas, nekako vsaj za silo obvladovali položaj. Hkrati pa bi bil to znak, da so še živi. A vse naprezanje v grlu je bilo zaman, saj se niso mogli slišati niti v svojih glavah. Odpirali so usta, kričali, in čeprav so čutili vibriranje glasu, kri, ki jim je razbijala v sencih, oči, ki so skoraj pokale od napora, niso slišali ničesar.

Ko se je hrup polegel, je nastopila trmasta tišina, zvenenje v ušesih. Tedaj bi lahko bili kričali, pa tisto ni bil več trenutek za kričanje, bil je čas, da so znova vdihnili. Zato so se vsi zgrnili na ulice, starci, otroci, ženske, neobriti moški.

V zraku je visel gost vonj po žveplu. Bilo je, kot da bi sama noč imela takšno konsistenco, kot da bi ji barvo dajal prav tisti kmetavzarski vonj. S tem strupom nad sabo si prebivalci Galveiasa niso mogli napolniti pljuč, vendar so, četudi v spalnih srajcah ali domačih

oblačilih, precej zanemarjenega videza, z olajšanjem uživali hlad, ki jim je dobro del na koži.

Sredi noči, odprta vrata vseh hiš v mestecu, snopi luči in polne ulice, ženske v spalnih srajcah, moški v dolgem spodnjem perilu, pa vendar zadovoljni, da so zagledali drug drugega. Bili so pretreseni in prizadeti, a ko so si delili breme te nadloge, so vsi začutili takojšnje olajšanje. Nekateri so se celo smehljali.

Nihče ni imel odgovorov. Od Queimada do Amendoeira, v Altu da Praça, v Devezi, v Fonteju, vse ulice so bile polne ljudi, ki so si želeli iz sebe izgnati strah. Še vedno pretreseni od grmenja in vonja po žveplu so nepretrgoma govorili. Izgubljali so pamet, priložnosti za pogovor pa niso hoteli izgubiti. Ob tisti uri, precej čez polnoč, januarja, so bile ulice polne govorečih ljudi. Vsi so hoteli nekaj povedati. Ko se je zdelo, da zavzeto poslušajo druge, so v resnici le čakali na svoj trenutek, čakali na prazen hip, ko bi lahko vskočili s tistim, kar so hoteli na vsak način izreči. Celotroci, ki jih odrasli niso upoštevali, so se iskali in na široko odpirali oči.

Znotraj skrivnosti, med temnimi sencami, so se ovohavali psi, uveli, razboleni, s povešenimi ušesi, kot da bi se poskušali potolažiti od neskončne žalosti.

Na fasadi hiše doktorja Matte Figueira, na ulici Fonte Velha, je visela zlomljena svetilka, preščipnjen vrat, povešena glava, povsem neuporabna. To je bila dragocena svetilka, s tiste stene je visela vse od časov, ko so začeli za vso noč osvetljevati ulice. In da, sam doktor Matta Figueira je bil na ulici, dva koraka od svojih vrat, na ulici pa je bila tudi njegova gospa, pa

njun sin, gospodič Pedro, pa tudi snaha in vnuk. Kot da bi pozirali za fotografijo. Četudi so se zbudili iznenada kot vsi ostali, so bili lepo počesani in v zlikanih oblačilih. To svečano vzdušje se je razlezlo na sosede. Celó Acúrcio in njegova žena na drugi strani ulice, oblečena v oblačila, v katerih sta vsak dan stregla v taverni, z madeži od rdečega vina, celo onadva sta bila nekako svečana, le da manj prepričljivo. Načelnik policije, ki je prihajal iz smeri glavnega trga, se je napotil naravnost k doktorju Matti Figueiri.

Govoril je, kot da bi bral poročilo, in ni imel zanesljivih pojasnil. S povešenimi očmi je silno obžaloval, se opravičeval doktorju in zdelo se je, kot da bi hotel nase prevzeti odgovornost za to, kar se je zgodilo. Doktor mu ni takoj oprostil. Saj je vendar nemogoče kar tako zlahka pozabiti na tolikšne sitnosti. Njegovo družino, kot je bilo očitno, je vse skupaj precej pretreslo. Poleg tega se neprijetnosti s svetilko ne da kar tako prezreti.

Smrad po žveplu je dušil vse ljudi v mestecu.

Le tetka Adelina Tamanco, ki je čepela na kamniti klopci pred hišo, je šepetala, da je treba vse skupaj pripisati sili čarovnije. Ni hotela, da bi se jo slišalo, kajti vedela je, da človeški glas privabi vse sorte čarovnij, in jasno je bilo, da gre pri tem za strašne stvari, ki si jih ne bi hotel nihče nakopati, Bog me obvaruj. Joaquim Janeiro je razglašal, da gre vendar za vojno, ti Amerikanci, mater jim jebem. Vsi so govorili, kar jim je padlo na pamet, pa čeprav niso imeli pojma. Tetka Inácia, ki se je zatekla v župnikovo hišo, je zatrjevala, da je bil Sveti duh. To je trdila, se zazirala v očeta

Daniela in čakala, da bo rekel kaj, kar bo podprlo njeno trditev, ta pa se je pretvarjal, da je sploh ni slišal, in je bil prvi, ki je potožil nad mrazom, resnično je bilo hladno. Pred trgovino pri Bartolomeju je v precej popackanih dolgih gatah stal sam Bartolomej in menil, da je šlo za električni udar. Če vprašaš njega, je bila posredi nekakšna električna nevihta, vihar z grmenjem, kot da bi udarjali po bobnu. Potres? Tudi na to je nanesla beseda, bilo je pred vrati trgovine, pa so takšna razmišljanja takoj ovrgli, saj bi se tla, če bi šlo za potres, zagotovo tresla. Le malo je bilo stvari, za katere bi dali roko v ogenj, pa še te je bilo treba iskati skoraj z lupo. Tetka Silvina, ki je stala pred svojimi vrati, je k sebi povlekla gospodično Aido in ji rekla, da natanko ve, kaj se je zgodilo. Ko ji je deklica prisluhnila, ji je tetka Silvina po nekaj napetih trenutkih rekla, da je šlo za dela na podzemni železnici. Poleti, ko je na počitnice prišla njena hčerka, ji je povedala, da so tam v Angliji čisto ob njeni hiši potekala dela na podzemni železnici, da ni bilo niti trenutka miru in da je bil hrup tako neznosen kot ta, ki so ga bili deležni tistega dne. Gospodična Aida jo je resnobno gledala in skomigala z rameni. Ja, kdo bi vedel, morda pa res delajo podzemno, ja, zakaj pa ne.

Starke, prek glav so imele ogrnjene šale, izpod katerih so kukale le oči in reženj čela, so se prve umaknile v svoje domove. Na mrazu se je dalo zdržati le kakšne pol urice, res, tista zima je bila strašna. Ko so se pogovori začeli ponavljati, so se ljudje ovedli zmrznjenih uhljev, ledenih nog, vala hladu, ki se jim je razlezel pod obleko in se zavlekel v najbolj skrite ter

ohomotane telesne gube. Otrokom ni bilo do tega, da bi hodili domov. Vso noč bi radi ostali zunaj. Ženske iz nočnega kluba so zgrabile priložnost in skušale zapeljati kakšnega klienta, obljubljale so zastonj pijačo in morda še kakšno drugo uslugo. Ne da bi vedel, kam naj gleda, je Miau capljal za njimi z jezikom, ki mu je molel iz ust, in se sam pri sebi hahljal. Z nasmehi se je najbolj pomujala Isabella, Brazilka v topu brez naramnic in z madežem moke na pajkicah iz lajkre, ki ji je pokrival desno ritnico. Resnično je spominjala na Brazilke iz žajfnic, a se ji tokrat sreča ni nasmehnila. Veliko parov oči je oprezalo, ali bo kdo vendarle zbral dovolj poguma in se odzval vabilu. Poleg tega ljudje niso bili ravno pri denarju. Vrh tega je bilo malo verjetno, da bi bil kdo tistega večera razpoložen za vragolije tiste vrste. Miaujeva mama je poiskala sina in ga odvlekla domov. Zadnji se je vrnil domov Catarino. Ko so sosedi zaprli svoja vrata, je šel v garažo iskat svoj motocikel. Babica ga je skušala odvrniti od vožnje:

Oj, Nuno Filipe, daj, pojdi raje spat, dečko.

Pa vendar, babica se ni posebej naprezala, vedela je namreč, da od tega ne bo kaj dosti haska. Catarino se je počasi popeljal po vseh ulicah mesteca, a ni naletel na nikogar več.

Na poti v šolo so si otročaji zlovoljno meli krmežljavčke v očeh in si vrtali po nosu. Zaspani so bili in zelo slabe volje zaradi tistega sivega jutra, ki ni kazalo nikakršnega razumevanja za njihove tegobe. V učilnici so se nagnetli okoli plinskega grelnika, učiteljica jih

je pustila pri miru in takoj so se razgovorili o svojih teorijah. Učiteljica, ki ni bila domačinka, je bila osupla nad tem, kaj se plete po glavi njenim učencem, pa jih je tistega dopoldneva zato že prej poslala na odmor. Menila je, da se morajo malce pretegniti.

Ob zori so se zgoraj na ulici São João zbrali moški in ženske ter spretno splezali na traktorske prikolice. Od tam so se, ne da bi se kaj dosti pomenkovali, odpeljali proti poljem, resnobni, sedeli so na balah slame in se premetavali, kakor so narekovale luknje na cesti, in bi, če ne bi bilo sivkastega smradu po žveplu, skoraj začenjali dvomiti, da se je zgodila prejšnja noč.

Starke, najsi vdove ali ne, so pred svoje hiše prihajale z metlami v rokah. Z zadnjicami, dvignjenimi v zrak, so začele pometati. Tu in tam so dvignile glave in pokukale naokoli. Na lastne oči so se želele prepričati, ali bi se dalo izvedeti kaj novega. Ta negotovost je trajala polovico dopoldneva.

Na cerkvenem stolpu so zvonovi oznanili deseto uro. Ko se je razlegala ta popolnoma uglašena glasba zvonov, se je z motociklom v mestece pripeljal Čebular. Njegov motocikel je bil lene sorte, zamolklo je brenčal kot hrošč, se na vzponih vselej izneveril, bil je nezanesljiv, neke vrste motor pijandura.

Na glavi je imel čelado, pašček ni bil zapet. Vozil se je z na široko odprtimi očmi, eno oko je bilo bolj odprto kot drugo. Vsem, ki so ga videli tako osredotočenega in odločnega, se je takoj zazdel sumljiv. Ko se je ustavil na dvorišču in motocikel prestavil v prosti tek, so se moški, ki so stali na vratih kavarne Chica Francisca, vsi naenkrat zagledali vanj. Stopil je proti

njim brez naglice, pustil, da je minilo nekaj trenutkov, in jim sporočil novico.

Zaudarjal je po mešanici žvepla in vonja po mladi jagnjetini.

Zmešalo se jim je. Dva sta se brž zavihtela na motor in skupaj oddrvela. Drugi so se razkropili: eden se je spustil po ulici Sociedade, drugi se je spustil po ulici Fonte Velha, tretji je šel navzgor proti Altu da Praça, četrti proti São Pedru. Čebular se je komaj zaznavno premaknil. Okno kavarne Chica Francisca je bilo pokrito s staro vezano ploščo. To ozadje je Čebularjevemu pogledu dajalo še večjo težo.

Novica se je z glavnega trga širila kot požar, širila se je kot hudournik ali pa kot vest o smrti, morda kot barva, ko se prevrne kanta.

Ko se je vračal na polje in ves čas stregel kapricam svojega motocikla, je Čebular hitel mimo skupin, ki so se premikale peš ali na kolesih. Prehitevali so ga mlajši mopedi, tik pred ciljem pa ga je prehitel tudi avtomobil doktorja Matte Figueire.

Ko se je polegel oblak prahu, je Čebular moral ustaviti motocikel, da je lahko verjel prizoru, ki se je kazal pred njim. Desetine ljudi, stotine morda, so polnile posestvo Cortiço, po njem so hodili z dolgimi koraki. Hodeč skozi mehkobo visokih trav, so prodirali proti kraterju. Mnogi so že postavali okoli njega.

Čebularjeve koze, ki so bile vajene zapuščenosti, so se čudile vsemu temu gnetenju ljudi, prestrašeno so gledale naokoli, ubožice, morda bi se celo pognale v beg, če bi kdo z nenadno kretnjo pomahal proti njim, pa pravzaprav niso imele nikamor pobegniti.

Sredi terena je bil okrogel in še nikoli viden krater: nekakšen krog s premerom kakšnega ducata metrov, več ali manj, pogreznjen kakšen meter globoko pod vrhno plast zemlje. Bilo je, kot da bi gigantsko kladivo v tla zabilo okroglo ploščo. Sredi njega je tičala stvar brez imena, negibna, ošabna, in se razkazovala. Tisti, ki so se spustili malo nižje in so se ji drznili približati, niso vzdržali vročine. Četudi od daleč, je stvar brez imena oddajala žgočo toploto, ki je barvala lica in sušila usta. Zaradi smradu po žveplu se skoraj ni dalo dihati. Mnogi so si usta zakrivali z robci ali si jih pokrivali z dlanjo. Doslej še nihče ni videl ničesar, kar bi bilo podobno tej stvari. Obdan z nekaj svojimi sinovi je tam stal tudi zaprepadeni Glavač.

Morda pa je to košček Sonca, je rekel.

Jasno je bilo, da ni bil košček Sonca. Besede so mu kar izletele iz ust, še sam je vedel, da ni bilo tako. Ta ideja mu je ušla kot izraz nekakšnega zunajzemeljskega strahu, ki ga je bilo čutiti v zraku. Le redki so si s svojimi teorijami upali na plan. Doktor Matta Figueira, v obleki, telovnik in kravata, v spremstvu Edmunda, vrtnarska oprava, gumijasti škornji, je tudi modro molčal.

Stvar brez imena je padla na Cortiço. Stari so se spominjali, kako je na tem polju zraslo že marsikaj. Tedaj je bilo pokrito z zeleno, bujno travo, ki jo je bilo veselje gledati. Pot do tja ni težka: kdor se iz mesteca napoti proti griču Torre, prečka nogometno igrišče, kaj kmalu na svoji levi naleti na Cortiço, potem ko gre mimo Assomade in preden pride do Torreja. Na drugi strani ceste je njiva Caeiro.

Na to njivo so se zatekali vrabci. Tu in tam so se dvignili v zrak, tam in vse naokoli, v šumotu perja. Kot da bi se želeli osvoboditi samih sebe, so lebdeč v zraku zdržali kakšni dve sekundi ali tri, potem pa so znova poleteli navzdol, premagani od strahu. Ti vrabci še nikoli niso videli toliko ljudi na kupu.

Prebivalci Galveiasa so prihajali v skupinah. Približali so se kraterju, si ogledali stvar brez imena, občutili smrad in vročino, njene skrivnosti pa niso znali razvozlati.

Mnogi so znova prehodili polja po dolgem in počez. Drugi so se zbirali pod hrastom plutovcem. Tu in tam, v trenutkih, ko nihče ni gledal, se je našel kdo, ki je poskušal prisiliti kakšnega psa, da bi se približal stvari, vlekel ga je k robu ali ga potiskal čez. Vendar to ni uspelo nikomur in nazadnje je vsakdo obupal. Psi so vselej imeli močnejšo voljo. Celo gospodarjem bi se drznili upreti, pa se jim k sreči ni bilo treba.

Čez dan so med mestom in posestvom Cortiço v procesijah hodile vdove vseh starosti in fantje so na svojih motorjih brez zavor ves čas pritiskali na plin; tam so bili vozovi z mulami, na katere so se na skrivaj obešali otročaji, in tam so bili vpreženi osli, ki so nosili starce s šibkimi nogami in plešočimi boki.

Tisti večer so prebivalci Galveiasa jedli fižolovo juho z zeljem. Nato so si osvežili usta s koščkom sadja in zamišljeno obsedeli. Seveda z izjemo tistih, ki so jedli kaj drugega, tistih, ki doma niso imeli sadja, in tistih, ki so bili preveč zaposleni s kakšnim opravilom, da bi se mogli motiti s kakršnimikoli razmišljanji.

Eni so legli k počitku prej, drugi kasneje.

Noč je minila. Napočila je jutranja zarja in brž zatem je napočilo jutro. Za mnoge je bilo prebujanje odrešitev. To pa ni veljalo za Ramira Chapo, ki je na postaji prve pomoči ob prvem svitu izdihnil.

Stvar brez imena je ostala sama na posestvu Coriço, v središču kraterja. Tistega dne, petek je bil, ni prejela nobena obiska. Zvon, ki je oznanjal smrt in ki je zvonil vse popoldne, je tovrstno zamisel izbil iz glave vsakomur, ki bi se zaradi trenutne neobčutljivosti še utegnil poigravati s tovrstnim načrtom.

Bila pa je navzoča v pogovorih v kapeli São Pedro. Moški so zunaj prenašali mraz, ki je prodiral skozi zimske kožuhe; ženske so bile notri, stale so okoli ležečega pokojnika, zavite v plete, ki jih niso dovolj greli, zastrupljene od vonja po žveplu, ki se je tam gostil s tolikšno močjo, da se jim je vrtelo v glavah.

Bilo je, kot da bi se mož, ubožec, ki je bil tako dolgo interniran na postaji prve pomoči, spremenil v kos žveplenega mila.

Šele naslednjega jutra, ki je sledilo pogrebu, so k stvari prihajali novi obiski. Ne vedoč, kako postopati s stvarjo brez imena, in ne da bi jo razumeli, so se tisti z največ prostega časa in z manj občutljivimi nosovi podali k njej in si jo z veseljem ogledovali.

Čez čas pa so raziskovalci ugotovili, da se stvari lahko približajo. Smrad po žveplu je udarjal v nosnice, kot da bi vanje zabijali žeblje, vročina pa je blažila hlad večerne ure. Kakšnih deset moških se je z dlanmi dotikala kamna.

V tistem trenutku je padla prva kaplja.

Nato pa se je začela vesoljna povodenj. Ulilo se je z vseh koncev neba.

Brez odmora, brez predaha, noč in dan, ves čas z enako slo, na vso moč je deževalo ves teden, sedem dni zapored.

In vsi so pozabili na stvar brez imena, vsi, razen psov.

ČETUDI JE NOSIL ČELADO, MU JE V UŠESIH od strelav kar zvenelo. Naposled je ustavil motocikel in prosil Nuna Glavača, naj spusti puško, a kako bi lahko fant meril s spuščeno puško? Ne bi mogel. Nekajkrat je ustrelil tako, da je kopito prislonil na trebuh, ampak poleg tega, da je šlo za potrato nabojev, je bil tak način zelo nevaren, kajti obstajala je možnost, da se kakšen pobegli svinec odbije od nečesa nevidnega, od kakšne sence ali od same noči. Pa ga pravzaprav sploh ni skrbelo, da bi naboj lahko zadel njega, bolj ga je skrbel denar. Za ceno škatle s petindvajsetimi naboji je v Acúrcievi taverni lahko dobil krožnik *pipija** in pol ducata piv.

Na prigrizke je vedno hodil le v Acúrcievo taverno. Ob popoldnevih, ko je bil še posebno razpoložen, se je zmuznil mimo točilnega pulta na Acúrcievo dvorišče, tam so na dveh stojalih ležala stara vrata in služila kot miza, na katerih so se odvijale pregrešne gostije, ki jih je prirejala Acúrcieva žena. Kakor se je mračilo, tako je rasla zbirka praznih steklenic. Če počasni Acúrcio ne bi tu in tam prišel mimo in odnesel steklovine, bi ta kaj kmalu prekrivala vso mizo.

* *Portugalska jed iz koščkov piščančjega mesa v gosti omaki.*

Seveda je naboje plačeval Catarino. Tudi puško je priskrbel on: dvocevno lepotičko dobre teže, ki jo je kupil njegov oče. Ko je bil še najstnik, se je včasih spraševal, zakaj je oče pravzaprav hotel imeti puško. Nikoli ga ni videl, da bi jo uporabil ali da bi se je vsaj dotaknil. Oče je emigriral v Francijo in v sezoni lova ni imel navade prihajati domov. To vprašanje ga je venomer nažiralo, vztrajno in moreče, kajti razkrivalo je, kako slabo je poznal svojega očeta. Orožje je začel uporabljati zato, da ga dvomi ne bi več tako razjedali.

Ko je prispel na ulico, kjer so živeli Glavačevi, je bil čas za večerjo že mimo. Ne da bi vstal s sedeža motorja, je potrkal na vrata. Ni mu bilo treba dolgo čakati. Vrata je odprla gručica nemih, resnobnih, slabo oblečenih in slabo umitih otročaje, ki so ga gledali s strahotno radovednostjo. Televizija je bila kot vedno zelo naglas. Mati Glavačka se je stegnila ven proti njemu in rekla:

Oj, Ana Rosa, pojdi po svojega brata Arminda.

Mati Glavačka je dobro vedela, kam sta namenjena. Preden sta odšla, je oče Glavač vedno stopil na ulico in proti sinu zarentačil dva ali tri nasvete, vedno iste. Zdelo se je, da govori s prsmi, pridušen glas mu je prihajal nekje izza reber, govoril je brez zlogov, iz njega se je valila gmota zvokov. Sin ga je poslušal povešene glave, spoštljivo in poslušno. Catarino je sedeč na motorju prisostvoval temu prizoru, kot da bi ga gledal na televiziji, napol preplašen, napol dremav. Nato je pognal motor, plin je pohodil do konca. Na hrbtu je čutil, kako se Armindo Glavač čvrsto oklepa sedeža, zgrbljen, z nogami, zataknenimi za pedala.

Ko je odprl hišna vrata, mu je v nos buhnil vonj po juhi. Brž ko ga je zaslišala, mu je babica začela slediti po hiši in mu zastavljati vprašanja. Na vsak način ji je skušal pobegniti, toda manj ko se je menil zanjo, manj volje je kazala, da bi ga pustila pri miru. Madalena je gledala televizijo, bila je kot hipnotizirana. Catarino je hodil naokoli z babico, za katero se je zdelo, da mu jo je nekdo privezal za nogo. Madalena je še naprej molčala, se nagibala proti televiziji, dvigovala je obrvi in pri tem ni preslišala niti ene besede, ki so jo izustili v žajfnici. Za trenutek se je Catarino zatekel v kopalnico in za seboj zaprl vrata. Babica pa je kar govorila, govorila je skozi zaprta vrata. Ko je šel ven iz kopalnice, je še kar stala tam, poživljena, kot da bi se prej nekje skrivoma odpočila.

Dvakrat ali trikrat ga je že prijelo, da bi pograbil lovsko puško.

Aj, Nuno Filipe, za božjo voljo. Zakaj mi to delaš, Nuno Filipe? A me res hočeš spraviti v grob, a, mar res to hočeš? Brez brige, kmalu se bo zgodilo. Preklet naj bo dan, ko je tvoj oče prinesel puško v to hišo, preklet naj bo ta dan. Če me hočeš spraviti pod zemljo, daj, vzemi to puško in me trešči z njo. Ja, ali pa stori še nekaj boljšega, izvoli: kar ustrelj vame, ubij me, tega itak ne morem več trpeti.

Babica je tulila. Ni bilo vredno, da bi ji karkoli razlagal. Niti malo razumevanja ni imela. Zato mu ni preostalo drugega, kot da je uporabil svoje najbolj premetene zvijače in jo pretental. Armindo Glavač je tako vselej čakal na ulici najmanj pol ure, da se je Catarino prikazal s puško in polivinilno vrečko, polno nabojev.

Na cesti, ki je vodila proti nogometnemu igrišču, za zadnjo cestno svetilko v mestecu, se je zvil z motociklom. Rad ga je imel, kot da bi bil oseba ali žival. V mislih se je na dolgo in široko pogovarjal z njim, kot bi bila zaljubljena. Takoj ko ga je kupil, mu je dal ime. Imenoval se je Famélia: združil je znamko Famel in ime njegove babice, se pravi Amélia. Začelo se je kot šala, kot nagajanje babici, a se je ime na koncu prijelo. Z rabo je ime izgubilo čar in nenavadnost, a babici kljub temu nikoli ni priraslo k srcu.

Famélia je bila elegantna. Ko je zavila na makadamsko cesto, hiš ni bilo več ne na eni ne na drugi strani, le surova noč brez druge svetlobe kot tiste, ki sta jo metala njena dva žarometa. Tedaj si je Catarino predstavljal, kako zelo se je morala naprezati, da ju je lahko peljala. Nenadoma se je cesta zazdela predolga.

Ker je v srcu slutil Famélijine napore, je preživel popoldne v delavnici Joãa Paula. Iz čiste kaprice ga je prosil, naj namaže kable, preveri ležaje, verigo, uplinjač, ventil, filter in vse ostalo, česar se je domislil. Kabli sploh niso potrebovali podmazovanja, pravzaprav ni bilo treba preveriti nobenega dela motorja, toda tisto, kar je Catarino v resnici hotel, je bilo, da bi se Famélia počutila dobro, da bi uživala v blagodetnosti pogleda Joãa Paula; srčno si je želel, da bi se Famélia počutila lépo, tako lépo, da bi jo lahko peljali na razstavo, da bi jo v pogovorih vsi hvalili, ne da bi z nje odmaknili oči.

Catarino je vedel, da ga João Paulo razume. Kot neke vrste sirota, s starši v Franciji, je zrasel z zavestjo, da lahko vedno računa na prijatelja. Ti dve leti, koli-

kor je bil João Paulo starejši, so Catarinu prihranile štiri leta nasilja v šoli. V osnovno šolo je prišel kot kakšen divjak, ni in ni se mogel prilagoditi, ves podivjan je bil. Starejši fantje so ga vzeli na piko in João Paulo mu je moral skoraj vsak dan priskočiti na pomoč. Ko je slednji prešel v dopisno šolo, se je znal Catarino že braniti sam. V srednji šoli, v Ponteju de Sor, se mu ni bilo več treba postavljati v bran. João Paulo je hodil tja le eno leto, da bi videl, kako in kaj. A šlo mu je slabo in potem ni več poskušal. Catarino je prilezel do sedmega razreda, potem pa se je naveličal. Toda navkljub temu nenavadnemu razmerju, ki bi mu težko našli ime, je Catarino plačal vsako minuto, ki jo je João Paulo porabil, ko se je motal okoli njegovega motocikla.

Prepričan je bil, da se z vsakim strelom razpoči tudi nekaj v njegovi glavi. Poleg ušes je bilo še nekaj naključnih točk, ki so mu pri vsakem strelu počile v lobanji, kot da bi vanje zapičili zarjavelo sponko. Armindo je bil odličen strelec, imel je oko, pa vendar je o uspešnosti tistih večerov odločala spretnost, s katero je Catarino upravljal motocikel. Prvega zajca sta ubila, ko še nista niti zavila v gozd. Skrenila sta s ceste in se napotila po kolovozu, ki se je razpenjal po zgornjem robu planote. Peljala sta naprej še nekaj sto metrov, morda tristo ali štiristo, in tam, na ovinkasti potki, je bil zajec, dvignjena ušesa, precej presenečen. Padel je po enem samem strelu, preresetan s svincem, ki ga bodo morali, preden bodo zajca vtaknili v lonec,

odstraniti delček za delčkom. Zajec je bil mlad. Glavač ga je stlačil v žakelj iz jute in ga, kot je bilo v navadi, zavihnel mednju. Še ura ni minila, ko sta v vreči že imela pet zajcev. Še vedno so bili topli, Catarino jih je čutil na hrbtu, mladi Glavač pa jih je čutil na trebuhu.

Po uri v gozdu je Catarino začutil, kako mu na rokah utripajo členki, s katerimi je stiskal zavoro na zadnjem kolesu. V mraku se je moral izogibati grmom brškinja, koničastim kamnom, ki so ležali vsepovsod, evkaliptusom raznih velikosti, ki so rasli brez vsakršnega reda, in, najtežje od vsega, moral je paziti na grbine in luknje med njimi. Glavač je s kolki lovil ravnotežje, tako da je bilo telo kot mrtvo, razen rok, pripravljenih za strel, in desnega ramena, na katerega je upiral puško, ki je bila ves čas uperjena proti tistemu, kar bi se utegnilo prikazati v daljavi. Famélia, vesela kot le kaj, ni bila več upehan motocikel, ki se mukoma vzpenja po cesti na nogometno igrišče. Navdušena je bila nad tem, da se je z lahkoto vzpenjala in spuščala, se postavljala v višjo in nato iznenada v nižjo prestavo, nato v trenutku z žarometi osvetlila zajca in tako sprožila strel. Včasih je prednje kolo potonilo v senčne tolmine, ki so se navsezadnje izkazali za luknje. Za hip jim je zmanjkalo tal pod kolesi, srca so razbijala, ko so skoraj leteli navzdol, a so si opomogli takoj, že v naslednjem trenutku.

Prečkali so planoto in se spustili skoraj do Valeja das Mós, vendar se niso podali na pot iz zbite zemlje in proda, niso se približali napajališčem za živali Catarinovi želji navzlic, da bi si zmočil usta. Stari Justino, ki je živel na griču Cabeça do Coelho, je bil nor.

Utegnil bi se skrivati za črniko. V tem primeru niti ne bi bila najslabša možnost to, da bi streljal vanju z nabojem soli, kot je to počel z otročaji, ki so preganjali vrabce. Stari Justino je bil nevaren, za njegov strup ni bilo zdravila in nihče ni vedel, kaj si misli. Kljub temu da je bila kmetija Cabeça do Coelho precej daleč, se je Catarino obrnil in se iz previdnosti znova odpravil nazaj preko planote, pri tem pa je spretno vijugal. Na tej ovinkasti poti sta z žarometi osvetlila samico divjega prašiča, ki je stala pod hrastom plutovcem, obkrožena z mladiči. Catarino je okleval, za trenutek so strmeli drug v drugega, nato pa je spremenil smer.

S seboj nista imela ure. Noč se je že davno razlezla po zemlji. Ustavila sta se, ko sta, kakor je štel Catarino, pokončala kakšnih dvajset komadov. To je bila lepa številka, lahko jo je bilo razdeliti: petnajst zajcev za Catarina, pet za Arminda Glavača. Takšen je bil delež, za katerega sta se dogovorila: trije deli za enega in en del za drugega.

Zapeljal je na nogometno igrišče, ugasnil motor na veliki površini kazenskega prostora in zlezal z motocikla. S prižganim vžigalnikom je, kot da bi gledal v vodnjak, pokukal v notranjost vreče. Ne da bi ugasnil plamen, si je prižgal cigareto. Glavač je tudi sprejel eno, bila je zastonj. Potem ko je z roko, potisnjeno na dno vreče, preštel zajce in pri tem čutil, kako mu mehko krzno boža hrbet roke, je pogledal naokoli, oči so se že privadile noči.

Nepremično sta stala, vznemirjenje lova je popustilo, vznemirjenje v telesih je počasi zamiralo in tedaj sta začutila mraz. Catarino je bil topleje oblečen, a mraz

je še vedno vdiral pod jakno iz flisa, pod podlogo iz umetnega krzna, pronical je skozi volneni pulover, skozi flanelasto srajco in bombažno spodnjo majico, na kateri sta bila oba gumba zapeta do vratu. Tiste ledene januarske noči sta mrazu navkljub vztrajala in izmenično puhala oblake tobačnega dima, potem pa, s čistimi pljuči, prav tako goste oblake pare. Mraz in tišina sta soobstajala in zapolnjevala isti prostor. Med mrazom in tišino ni bilo meje. Včasih sta se zlila drug v drugega.

Na nogometnem igrišču je bilo nebo večje. Kakor se je večalo nebo, tako je rasla noč. Z nočjo pa je rasla tudi možnost, da bi se nekaj zgodilo. Pa je bila to resnično le možnost, kajti tam je bil edini oprijemljivi dogodek težak vonj po žveplu. Catarino je pomislil, da bi lahko nastal zaradi streljanja. Četudi je Glavač streljal nadvse gospodarno, sta porabila dostojno število nabojev. Toda ne, tam je v zraku visel vonj po tisti stvari brez imena, bila je blizu, za le nekaj grički.

Catarino je skušal o tem načeti pogovor. Postavil je nekaj vprašanj, vendar je kot odgovor prejel le zmes hladu in tišine, ki je bila, kakor da bi prihajala iz temne globine tistega neba, padala je na nogometno igrišče, padala na zapuščenost in samotnost: med visoka stebila repuha in trave, na zarjavele prečke gola, ki so bile kot kosti malomarno pokopanih trupel.

Armindo Glavač mu je odgovarjal, njegov glas pa je bil plašen, bilo je zelo malo besed. Catarino, ki so mu streli še vedno odzvanjali v ušesih, ga ni slišal čisto nič.